

พลวัตการขับเคลื่อนพลังทางสังคมเพื่อการสืบสาน
และสร้างสรรค์ประเพณีท้องถิ่นในลุ่มน้ำตาปี*
SOCIAL POWER DYNAMICS IN PROMOTING
AND REVITALIZING LOCAL TRADITIONS OF THE TAPI RIVER BASIN

พระอธิการสุริยพงษ์ อชิโต (ศรีเทพ)

Phra Athikan Suriyaphong Achito (Sri Thep)

คณะสังคมศาสตร์ สาขาการพัฒนาศักยภาพ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Social Development, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: 6703104003@mcu.ac.th

*Tel: 093-673-8817

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนพลังทางสังคมเพื่อการสืบสานและสร้างสรรค์ประเพณีท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปี ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองและกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้ประเพณีดั้งเดิมเผชิญกับภาวะวัฒนธรรมประดิษฐ์และการขาดช่วงของคนรุ่นใหม่ ผลทบทวนวรรณกรรม พบว่า การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านจากการพึ่งพาประมาณภาครัฐในลักษณะบนลงล่าง ไปสู่การใช้ “พลังทางสังคม” ซึ่งประกอบด้วยทุนทางสังคมแบบผูกพัน และทุนทางสังคมแบบสะพาน โดยมีกลไกขับเคลื่อนสำคัญ 3 ระดับ คือ ระดับปัจเจกที่เน้นการสร้างจิตสำนึก ระดับกลุ่มและองค์กรที่ใช้บรรทัดฐานทางสังคมกำกับดูแล และระดับเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่บูรณาการภาคี “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน-ราชการ) พลวัตการขับเคลื่อนในปัจจุบันมีการปรับตัวผ่าน 5 กลุ่มพลังหลัก ได้แก่ ชุมชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม สถาบันศาสนา และภาคเอกชน โดยมีการตีความใหม่ทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาสมดุลระหว่างรากเหง้าดั้งเดิมกับนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อเปลี่ยนทุนวัฒนธรรมให้เป็น “ทุนเพื่อการพัฒนา” ที่สร้างรายได้กลับสู่ชุมชน ซึ่งกระบวนการนี้ยังเผชิญความท้าทายจากความตึงเครียดระหว่างแนวคิดอนุรักษดั้งเดิมกับความสมัยใหม่ รวมถึงความเสี่ยงต่อการสูญเสียความแท้จริงจากการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดตั้งสภาวัฒนธรรมลุ่มน้ำตาปีภาคประชาชน เพื่อสร้างอำนาจต่อรองและธรรมาภิบาลชุมชน 2) การพัฒนาระบบธนาคารข้อมูลมรดกวัฒนธรรมดิจิทัล เพื่อจัดเก็บภูมิปัญญาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ และ 3) การยกระดับพื้นที่สู่เขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรม เพื่อเปลี่ยนจากงานประเพณีชั่วคราวให้เป็นวิถีเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนและทรงคุณค่าในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: พลังทางสังคม, ทุนทางสังคม, ประเพณีท้องถิ่น, ลุ่มน้ำตาปี, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Abstract

This article examines the processes of mobilizing social power to preserve and revitalize local traditions in the Tapi River Basin. Amidst urbanization and globalization, traditional customs

face the challenges of "cultural invention" and a generational disconnect. The literature review reveals that sustaining cultural identity requires a transition from top-down reliance on government budgeting toward the mobilization of "social power." This power comprises both bonding and bridging social capital, operating through three key driving mechanisms: the individual level (focusing on consciousness-raising), the group and organizational level (utilizing social norms for governance), and the spatial network level (integrating the "Bovorn" alliance: Home, Temple, School, and Government). Current driving dynamics involve adaptation through five core sectors: community, government, civil society, religious institutions, and the private sector. These groups engage in cultural re-interpretation to balance traditional roots with modern innovation, transforming cultural capital into development-oriented resources that generate income for local communities. However, the process faces challenges from cultural tensions between traditionalism and modernity, as well as the risk of losing authenticity due to the commodification of culture for tourism. The article offers three policy recommendations: 1) the establishment of a People's Tapi River Basin Cultural Council to build bargaining power and community charters; 2) the development of a Digital Cultural Heritage Bank to archive traditional wisdom using modern technology; and 3) the elevation of the area into a Cultural Creative District to transition from temporary events into a self-reliant and valuable cultural economy in contemporary society.

Keywords: Social Power, Social Capital, Local Tradition, Tapi River Basin, Creative Economy

บทนำ

ลุ่มน้ำตาปีมิได้เป็นเพียงระบบนิเวศทางธรรมชาติที่สำคัญที่สุดของภาคใต้ตอนบน แต่ยังทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” (Cultural Space) ที่หล่อหลอมวิถีชีวิต ความเชื่อ และจารีตประเพณีของชุมชนมาอย่างยาวนาน สายน้ำสายนี้เป็นพื้นที่กลางในการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ร่วมของคนในท้องถิ่น ผ่านประเพณีที่ผูกพันกับสายน้ำอย่างแนบแน่น เช่น ประเพณีชักพระทางน้ำและการแข่งเรือยาว ซึ่งในมิติทางสังคม ประเพณีเหล่านี้มิได้เป็นเพียงความบันเทิง แต่เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความกตัญญูต่อแหล่งน้ำและการสร้างความสามัคคีในหมู่เหล่า (จำเริญ ชูสุวรรณ และประสิทธิ์ พันธวงษ์, 2562)

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงยุคโลกาภิวัตน์ ความเจริญทางวัตถุและการขยายตัวของสังคมเมือง (Urbanization) ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมลุ่มน้ำตาปี ประเพณีท้องถิ่นเริ่มเผชิญกับภาวะ “วัฒนธรรมประดิษฐ์” (Invented Tradition) ที่มุ่งเน้นการตอบสนองต่อการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์มากกว่าการสืบสานจิตวิญญาณดั้งเดิม ประกอบกับการเปลี่ยนผ่านวิถีการผลิตจากเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้คนรุ่นใหม่ขาดความเชื่อมโยงกับมรดกทางวัฒนธรรม นำไปสู่สภาวะความอ่อนแอของทุนทางวัฒนธรรมในระดับฐานราก ซึ่งวิกฤตการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งช่องว่างทางความรู้ที่สำคัญ เนื่องจากการส่งเสริมวัฒนธรรมที่ผ่านมามากพึ่งพากลไกแบบ บนลงล่าง (Top-down) ผ่านงบประมาณและโครงการของภาครัฐเป็นหลัก ภายใต้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน Soft Power ที่สามารถสร้างความยั่งยืนได้ โดยใช้ “พลังทางสังคม” (Social Power) ซึ่งประกอบด้วยทุนทางสังคม (Social Capital) และความเข้มแข็งของเครือข่ายภาคประชาชน (Civil Society) (อัครี กุลบุตร, ภาสกร ดอกจันทร์ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับ นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นการสร้างวัฒนธรรมเข้มแข็งให้แก่รากฐานทางวัฒนธรรมของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ (กุลธิดา สมศรี, 2567)

ในบริบทลุ่มน้ำตาปี พลังทางสังคมมิได้หมายถึงเพียงการรวมกลุ่มคน แต่คือการขับเคลื่อนผ่าน “ต้นทุนเดิม” ที่มีอยู่ คือความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายและความไว้วางใจ (Trust) ทั้งในรูปแบบ Bonding Social Capital

หรือความผูกพันภายในกลุ่ม (Woolcock, M. & Narayan, D., 2000) เมื่อทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นในอดีตมักมุ่งเน้นไปที่การบันทึกประวัติศาสตร์หรือการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาที่เน้นการคงสภาพดั้งเดิม (Formalism) ซึ่งมักมองข้ามความพลวัตของโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนไปตามบริบทเมือง (Urbanization) นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่มิติทางเศรษฐกิจหรือกลุ่มออมทรัพย์ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2543) โดยยังมีการศึกษาที่น้อยมากที่เชื่อมโยงระหว่าง “ทุนทางสังคมเชิงลึก” (ความสัมพันธ์เชิงความเชื่อและศรัทธา) เข้ากับการจัดการประเพณีท้องถิ่นในฐานะ “ทุนเพื่อการพัฒนา” ที่เป็นรูปธรรม พลังเหล่านี้เปลี่ยนบทบาทจากการรอคอยความช่วยเหลือมาเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

บทความฉบับนี้จึงมุ่งศึกษา กระบวนการขับเคลื่อนพลังทางสังคมและการจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน โดยใช้ พื้นที่ลุ่มน้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นกรณีศึกษาเชิงพื้นที่ (Area-based) เพื่อวิเคราะห์กลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายและพลวัตการปรับตัวของประเพณีท้องถิ่นท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง ผลการศึกษาที่ได้รับจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการ สร้างองค์ความรู้เชิงทฤษฎีด้านการจัดการทางสังคม (Social Management) และเป็นแนวทางเชิงนโยบาย (Policy Guidelines) ในการยกระดับทุนวัฒนธรรมสู่ เศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานราก เพื่อให้ชุมชนสามารถรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมควบคู่ไปกับการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในบริบทสังคมร่วมสมัย

แนวคิดและทฤษฎีการขับเคลื่อนพลังทางสังคม

ในบริบทของการพัฒนาสังคมร่วมสมัย พลังทางสังคม หมายถึง ชีตความสามารถร่วมของกลุ่มคน เครือข่าย หรือองค์กรภาคประชาสังคม ในการระดมทรัพยากร ทุนทางสังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อปฏิบัติการ (Action) อย่างมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ปกป้องสิทธิ หรือขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองและการสร้างอำนาจต่อรอง (Empowerment) เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม (Putnam, R. D., 2000) ซึ่งมีกรอบแนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่

1. ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory)

ทุนทางสังคม คือ รากฐานความร่วมมือที่ ประกอบด้วย ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Networks) (Putnam, R. D., 2000) การขับเคลื่อนพื้นที่ลุ่มน้ำตาปีอาศัยการถักทอทุนทางสังคมอย่างเป็นพลวัต ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการก่อตัวของโครงสร้างสังคมในลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนให้มีการร่วมมือกัน สร้างความไว้วางใจระหว่างกัน รวมถึงการสร้างบรรทัดฐานของสังคมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการกระทำร่วมกัน อย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนทางธุรกรรมและสร้างอำนาจต่อรองทางวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนประเพณีได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณรัฐเพียงอย่างเดียว

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของสาธารณะ (Public Participation)

การที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสเข้าร่วมในการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล ในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิต ความเป็นอยู่ และชุมชนของตน การขับเคลื่อนประเพณีลุ่มน้ำตาปีจำเป็นต้องยกระดับจากการมีส่วนร่วมเพียงในนาม ไปสู่ระดับหุ้นส่วน และการมอบอำนาจ เพื่อให้คนตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำมีอำนาจกำหนดทิศทางวัฒนธรรมตนเอง การสร้างกระบวนการร่วมรับผิดชอบต่อ “ทรัพยากรส่วนรวม” (River Commons) จะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นเกราะป้องกันไม่ให้เกิดประเพณีถูกแปรสภาพเป็นเพียงสินค้าโดยกลุ่มทุนภายนอก (จินตริร์ เกษมสุข, 2561)

3. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน (Community Culture)

วัฒนธรรมชุมชน เป็นการใช้ภูมิปัญญาและศักยภาพท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งเพื่อคนอำนาจทุนนิยม โดยเน้นการพึ่งพาตนเองและการมีส่วนร่วมในระดับหุ้นส่วนที่มอบอำนาจให้ชาวบ้านกำหนด

ทิศทางวัฒนธรรมได้ด้วยตนเอง กระบวนการนี้ช่วยฟื้นฟูวิถีเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากร เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมจากการถูกทำให้เป็นสินค้าและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลทั้งมิติจิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ และคณะ, 2565)

โดยสรุป พลังทางสังคม เป็นการระดมทุนทางสังคมทั้งความไว้วางใจและเครือข่าย เพื่อสร้างอำนาจต่อรองและการกระทำร่วมกันในการขับเคลื่อน สร้างการเปลี่ยนแปลง หรือการบำรุงรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองได้อย่างมีเอกภาพ

โครงสร้างการจัดการกลไกการขับเคลื่อนพลังทางสังคม

การขับเคลื่อนประเพณีท้องถิ่นในกลุ่มน้ำตาปีให้บังเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยการสอดประสานของพลังทางสังคมอย่างเป็นระบบภายใต้โครงสร้างการจัดการ ตั้งแต่ระดับรากฐานที่เป็นตัวบุคคล ไปจนถึงโครงสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับพื้นที่ บทความนี้จึงจำแนกกลไกการขับเคลื่อนออกเป็น 3 ระดับที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (เรียงดาว ทเวชาติ, 2568)

1. ระดับปัจเจก: การสร้างจิตสำนึกและการสืบทอดภูมิปัญญา (Individual Level)

การขับเคลื่อนพลังทางสังคมเพื่อการสืบสานและสร้างสรรค์ประเพณีท้องถิ่นประกอบด้วยสองกระบวนการหลักที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ การสร้างจิตสำนึก ซึ่งเป็นกระบวนการภายในที่บุคคลค่อยๆ ซึมซับ ตระหนักรู้ และให้ความหมายกับคุณค่าของประเพณี และการสืบทอดภูมิปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากผู้รู้สู่ผู้สืบทอดผ่านการลงมือทำจริงและการมีปฏิสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง การสืบทอดภูมิปัญญาต้องอาศัยทั้งผู้ถ่ายทอดที่ตั้งมั่นและผู้รับที่เปิดใจ ที่เชื่อมโยงรุ่นสู่รุ่น เป็นการปลูกฝัง “จิตสำนึกแห่งสายน้ำ” เพื่อให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของประเพณีในฐานะรากเหง้าของตนเอง (Raucher, G., 2013)

2. ระดับกลุ่มและองค์กร: การรวมกลุ่มเพื่อธำรงจารีต (Group and Organizational Level)

พลังทางสังคมจะถูกจัดระเบียบผ่านกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชน เช่น กลุ่มเรือพนมพระ สมาคมประมงพื้นบ้าน และกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม สร้างระบบกำกับดูแลด้วยบรรทัดฐานทางสังคม สร้างความชอบธรรมและอำนาจต่อรอง และสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพองค์กร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมสู่การศึกษา เพื่อให้การธำรงจารีตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Berceanu, B., 2024)

3. ระดับเครือข่ายเชิงพื้นที่: กลไก “บวร” และการบูรณาการแบบภาคี (Network and Spatial Level)

เป็นการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรในพื้นที่เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนวัฒนธรรมกลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ ผ่านกลไก “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) โดยมี วัด เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ บ้าน เป็นฐานการผลิตและเจ้าของภูมิปัญญา และ โรงเรียน เป็นพื้นที่สืบทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การบูรณาการในรูปแบบภาคีเครือข่ายนี้ เน้นความสัมพันธ์แนบแน่นที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากรส่วนรวมและแก้ไขความขัดแย้งด้วยระบบคุณค่าร่วมกัน ซึ่งช่วยสร้างภูมิคุ้มกันในการต้านทานกระแสทุนนิยมภายนอก และส่งเสริมให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนตามวิถีภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนเอง (แพรวภัทรา เขียวขุ่ม และคณะ, 2568)

โครงสร้างกลไกการขับเคลื่อนประเพณีกลุ่มน้ำตาปีอาศัยกลไก 3 ระดับที่สอดประสานกัน เริ่มจาก ระดับปัจเจก ที่สร้างจิตสำนึกแห่งสายน้ำและการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ต่อด้วย ระดับกลุ่มและองค์กร ที่ใช้บรรทัดฐานทางสังคมจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และระดับเครือข่ายเชิงพื้นที่ ผ่านกลไก “บวร” ที่เน้นความสัมพันธ์แนบแน่นเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อทุนนิยมและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามวิถีท้องถิ่น

กลไกการขับเคลื่อนพลังทางสังคม

การธำรงรักษาและสร้างสรรค์ประเพณีท้องถิ่นในกลุ่มน้ำตาปีท่ามกลางพลวัตความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการจากภาคส่วนต่างๆ ที่มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไป การขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมเกิดจากการประสานพลังของ 5 กลุ่มพลังทางสังคมหลัก ดังนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564); (สุภาวดี โปธิยะราช, 2562)

1. พลังจากชุมชน: รากฐานจากความตระหนักและสำนึกท้องถิ่น

พลังขับเคลื่อนหลักของกลุ่มน้ำตาปีมาจาก “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ที่เข้มแข็งในระบบเครือญาติ โดยมีกระบวนการ “หวนคืนสู่รากเหง้า” (Cultural Nostalgia) เป็นกลไกปลุกจิตสำนึกให้ผู้นำและเยาวชนหันกลับมาสืบสานประเพณีบนฐานความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมที่ผูกพันกับสายน้ำตาปี เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ความไว้วางใจ การมีส่วนร่วม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมายาวนาน ชุมชนในกลุ่มน้ำตาปีมีรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยมีแม่น้ำตาปีเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงทั้งกายและใจ (สุกิจ ชัยมุสิก, 2568) พลวัตที่สำคัญในปัจจุบันคือการใช้ ทักษะดิจิทัลของคนรุ่นใหม่ เข้ามาจัดเก็บภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุ เกิดเป็นการสืบทอดแบบข้ามรุ่นที่เปลี่ยนจากการรักษาของเก่าไปสู่การสร้าง “อำนาจนำ” (Cultural Hegemony) ของชุมชนในการกำหนดทิศทางอัตลักษณ์ตนเอง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อการครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกอย่างยั่งยืน

2. พลังจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: การแปลงทุนวัฒนธรรมเป็นนโยบาย

บทบาทของภาครัฐในกลุ่มน้ำตาปีเปลี่ยนผ่านจากการเป็นผู้สั่งการสู่การเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) โดยมุ่งเน้นการแปลง “ทุนวัฒนธรรม” ที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็น “นโยบายสาธารณะที่จับต้องได้” ผ่านการสนับสนุนงบประมาณและกลไกทางกฎหมายแก่ประชาชนชาวบ้านและกลุ่มเยาวชนอย่างเป็นระบบการสร้าง “พื้นที่สร้างสรรค์” เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัลสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ช่วยลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน และเป็นการสร้าง “อำนาจละมุน” (Soft Power) ที่เพิ่มเติมต่อทางการแข่งขันให้แก่ท้องถิ่น ช่วยให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างอิสระและสง่างามท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (Srisakulchairak, T., 2025)

3. พลังจากภาคประชาสังคม: การคุ้มครองและนิยามสิทธิทางวัฒนธรรม

ภาคประชาสังคมในกลุ่มน้ำตาปี ประกอบด้วยกลุ่มอนุรักษ์และเครือข่ายศิลปิน ทำหน้าที่เป็น “สุนัขเฝ้าบ้าน” (Watchdog) เพื่อปกป้องคุณค่าดั้งเดิมจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่อาจส่งผลกระทบต่อประเพณี จุดเด่นคือการเชื่อมโยง “วิถีวัฒนธรรม” เข้ากับ “ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ” เช่น การรักษาสภาพแม่น้ำเพื่อประเพณีซึกพระและการแข่งเรือยาว (สุกิจ ชัยมุสิก, 2568) การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมเป็นการสร้างวาทกรรม “สิทธิในวัฒนธรรมชุมชน” เพื่อนิยามว่ามรดกทางวัฒนธรรมคือสมบัติร่วมของทุกคน มิใช่ของหน่วยงานรัฐหรือกลุ่มทุนเพียงฝ่ายเดียว นำไปสู่การสร้างพลังต่อรองที่เข้มแข็งในพื้นที่

4. พลังจากสถาบันศาสนาและเครือข่ายวัฒนธรรม: ศูนย์กลางทุนทางปัญญาและจิตวิญญาณ

วัดในกลุ่มน้ำตาปียังคงบทบาทการเป็น “คลังสมองวัฒนธรรม” โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้รักษาความถูกต้องของ “ระเบียบปฏิบัติ” (Protocol) ในเชิงพิธีกรรมอย่างเข้มงวด งานพุทธศิลป์พื้นบ้าน เช่น การแทงหยวกและการประดับพุ่มผ้าป่า ถูกใช้เป็นที่สื่อกลางในการถ่ายทอดหลักธรรมผ่านสัญลักษณ์ทางทัศนศิลป์ (พระมหาโยธิน มาศสุข และคณะ, 2566) ภายใต้อาณัติ “บวร” สถาบันศาสนาทำหน้าที่เป็น พื้นที่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ส่งต่อทักษะเฉพาะทางจากครูช่างสู่ศิษย์ พลังส่วนนี้จึงเป็นหลักประกันสำคัญที่ช่วยรักษา “แก่นทางจิตวิญญาณ” และคติความเชื่อดั้งเดิมไม่ให้สูญหายหรือถูกลดทอนคุณค่าไปตามกระแสบริโภคนิยม

5. พลังจากภาคเอกชนและระบบตลาด: แรงขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

ภาคธุรกิจและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มน้ำต่าปีมีบทบาทสำคัญในการ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” (Value Creation) ให้แก่ประเพณีท้องถิ่นผ่านกลไกตลาดและการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งช่วยลดการพึ่งพาภาครัฐและก่อให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่ (รุ่งนภา สุวรรณศรี, 2568) พลังกลุ่มนี้ขับเคลื่อนด้วยแนวคิด “การตลาดเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Marketing) เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากลวดลายเรือพนมพระและการออกแบบนวัตกรรมบริการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดกลุ่มผู้บริโภครุ่นใหม่และนักท่องเที่ยวต่างชาติ การเปลี่ยนประเพณีให้เป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ช่วยสร้างรายได้ และเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีพลังในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

พลวัตการขับเคลื่อนการสืบสานและการสร้างสรรค์

ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคดิจิทัล การธำรงรักษาประเพณีในลุ่มน้ำต่าปีได้เปลี่ยนผ่านจากรูปแบบการอนุรักษ์ดั้งเดิมสู่พลวัตการขับเคลื่อนที่เน้นความสมดุลระหว่างรากเหง้าและการนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ กระบวนการนี้สะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นทางวัฒนธรรมที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงมีอัตลักษณ์และคุณค่าในบริบทร่วมสมัยผ่านมิติที่สำคัญ ดังนี้ (สุภาวดี โพธิยะราช, 2562)

1. การตีความใหม่ทางวัฒนธรรม: การปรับตัวภายใต้บริบทสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

พลวัตการสืบสานประเพณีลุ่มน้ำต่าปีสะท้อนผ่านการ “ตีความใหม่” (Re-interpretation) โดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางกายภาพของอุปกรณ์ในพิธีกรรม เช่น การพัฒนาจากเรือพนมพระทางน้ำสู่รถพนมพระ เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวของเมืองและสภาพภูมิศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวเชิงกลยุทธ์ (Strategic Adaptation) นี้ไม่ใช่การลดทอนคุณค่า แต่เป็นการรักษา “แก่นของประเพณี” (Core Value) ให้คงอยู่ (สุชีพ วรรณสุต, 2566) ผ่านการผสมผสานสัญลักษณ์ความเชื่อเข้ากับศิลปะร่วมสมัยและเทคโนโลยีวัสดุสมัยใหม่ ส่งผลให้มรดกทางวัฒนธรรมยังคงฟังก์ชันการใช้งานในสังคมเมือง และสามารถดึงดูดความสนใจจากคนรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืน

2. การบูรณาการประเพณีกับวิถีชีวิตสมัยใหม่: สู่การเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์

การสืบสานประเพณีในลุ่มน้ำต่าปีไม่ได้หยุดอยู่แค่การทำพิธีกรรมตามปฏิทินจันทรคติ แต่มีการบูรณาการเข้ากับโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนผ่าน “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” (Creative Economy) โดยการแปลงทุนทางวัฒนธรรม เช่น ลวดลายกนกและคติความเชื่อท้องถิ่น ให้เป็นผลิตภัณฑ์และสินค้าไลฟ์สไตล์ที่ตอบโจทย์ตลาดร่วมสมัย กระบวนการนี้เปลี่ยนสถานะของสมาชิกชุมชนจากผู้สืบสานสู่ “ผู้ประกอบการวัฒนธรรม” (Cultural Entrepreneurs) ที่สามารถสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ควบคู่ไปกับการรักษาคุณค่าทางจิตวิญญาณ (ณัฐธิดา จุมปา และคณะ, 2568) พลวัตดังกล่าวนอกจากจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจแล้วยังเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้ประเพณีมี “ลมหายใจทางเศรษฐกิจ” ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนในระยะยาว (รุ่งนภา สุวรรณศรี, 2568)

3. การใช้สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือสืบสาน: การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมข้ามรุ่น

สื่อดิจิทัลทำหน้าที่เป็น “พื้นที่กึ่งสาธารณะ” (Pseudo-public Space) ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนเปลี่ยนบทบาทจากผู้ชมสู่ “ผู้สร้างเนื้อหา” (Content Creators) ผ่านการใช้โซเชียลมีเดีย เช่น TikTok และ Facebook เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว (Storytelling) และจัดเก็บคลังข้อมูลดิจิทัล (Digital Archiving) จากภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้คงอยู่ข้ามกาลเวลา พลวัตนี้ก่อให้เกิด การมีส่วนร่วมข้ามรุ่น (Intergenerational Engagement) ที่ไร้พรมแดน เชื่อมโยงกลุ่มแรงงานต่างถิ่นให้ยังคงผูกพันกับรากเหง้า และสร้างเครือข่ายระดมทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ การสื่อสารอัตลักษณ์ผ่านแพลตฟอร์มสมัยใหม่นี้ไม่เพียงแต่รักษาประเพณี แต่ยังมีนัยสำคัญต่อการสร้าง “สำนึกความ

เป็นพลเมืองท้องถิ่น” (Local Citizenship) ให้เข้มแข็งในโลกออนไลน์ (วรพงษ์ ปลอดมุสิก และปณณ ญัฐพงษ์ แสงสุวรรณ, 2568)

เครือข่ายความร่วมมือและความท้าทาย

ความสำเร็จของการสืบสานและสร้างสรรค์ประเพณีในกลุ่มน้ำตาปี ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพลังของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงลำพัง แต่คือการถักทอเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Network) ระหว่างภาคส่วนต่างๆ อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการทำงานร่วมกันท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนั้น ยังปรากฏเงื่อนไขและอุปสรรคสำคัญที่เป็นบททดสอบต่อความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์ดั้งเดิมกับการปรับเปลี่ยนสมัยใหม่

กระบวนการขับเคลื่อนประเพณีกลุ่มน้ำตาปีเผชิญกับ ภาวะความตึงเครียดทางวัฒนธรรม (Cultural Tension) ระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ยึดถือ “อัตลักษณ์ที่หยุดนิ่ง” (Fixed Identity) กับกลุ่มหัวก้าวหน้าที่มีมองว่า “อัตลักษณ์คือสิ่งที่ลื่นไหล” (Fluid Identity) ความขัดแย้งนี้สะท้อนผ่านการวิพากษ์วิจารณ์การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม ความตึงเครียดดังกล่าวถือเป็นพลวัตเชิงบวกที่กระตุ้นให้ชุมชนกลับมานิยามความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมให้ชัดเจนขึ้น (Smith, L., 2021) โดยมีทางออกสำคัญ คือ การสร้าง “พื้นที่กลางเพื่อการสนทนาทางวัฒนธรรม” (Cultural Dialogue) เพื่อให้การปรับตัวเป็นการ “ต่อยอด” ที่รักษาคุณค่ารากเหง้าไปพร้อมกับการสร้างความยอมรับจากคนทุกรุ่น ที่กระตุ้นให้ชุมชนต้องกลับมานิยามความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองให้ชัดเจนขึ้นภายใต้บริบทโลกสมัยใหม่

2. การทำให้ประเพณีกลายเป็นสินค้าและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กระบวนการเปลี่ยน “ทุนทางวัฒนธรรม” ในกลุ่มน้ำตาปีให้เป็น “มูลค่าทางเศรษฐกิจ” สะท้อนผ่านการยกระดับประเพณีซึ่กพระและการแข่งเรือยาวสู่การท่องเที่ยวระดับสากล โดยมีการปรุงแต่งอัตลักษณ์ให้เป็นสินค้าที่จับต้องได้ ทั้งในมิติศิลปกรรมและมาตรฐานการกีฬาเชิงพาณิชย์ (พระมหาโยธิน มาศสุข และคณะ, 2566) อย่างไรก็ตาม ความท้าทายหลักคือภาวะ “การถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรม” (Commodification) ที่อาจเปลี่ยนพิธีกรรมให้เป็นเพียงการแสดงเพื่อการค้า ชุมชนจึงต้องสร้างความสมดุลด้วยการใช้พลังคนรุ่นใหม่และเทคโนโลยีมาสื่อสารความหมายที่แท้จริง เพื่อให้การพัฒนาเชิงพาณิชย์เป็นเครื่องมือสร้างความยั่งยืนแก่รากเหง้า มากกว่าการเป็นเพียงการขายอดีตเพื่อผลกำไรระยะสั้น (มัทวาน ภูมิเจริญ, 2567)

3. ข้อจำกัดด้านงบประมาณและองค์ความรู้ในการจัดการสมัยใหม่

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มน้ำตาปียังเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการพึ่งพางบประมาณจากภาครัฐซึ่งมักเป็นแบบ “โครงการรายปี” ทำให้ขาดความต่อเนื่อง และปัญหาชุมชนยังขาดองค์ความรู้ด้าน “การจัดการวัฒนธรรมสมัยใหม่” (Modern Cultural Management) ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาเพื่อ “สร้างขีดความสามารถ” (Capacity Building) ให้กับคนในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างมืออาชีพและพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต (UNESCO, 2021) โดยการสร้างความยั่งยืนในงานวัฒนธรรมกลุ่มน้ำตาปี ต้องเปลี่ยนผ่านจากการพึ่งพางบประมาณรัฐสู่การสร้าง “วิสาหกิจวัฒนธรรม” ที่มีระบบการจัดการข้อมูลและความรู้อย่างเป็นวิชาการ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองและบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติ

การขับเคลื่อนประเพณีกลุ่มน้ำตาปีให้ก้าวข้ามความท้าทายและเติบโตอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการวางรากฐานเชิงโครงสร้างที่ชัดเจน โดยอาศัยความร่วมมือแบบบูรณาการ ดังนี้

1. การจัดตั้ง “สภาวัฒนธรรมลุ่มน้ำตาปีภาคประชาชน” โดยจัดตั้งกลไกบริหารจัดการที่รวมพลังปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และเอกชน เพื่อร่วมกันกำหนด “ธรรมนูญวัฒนธรรมชุมชน” ที่สร้างสมดุลระหว่างความศรัทธาดั้งเดิมและการสื่อสารร่วมสมัย โดยเน้นการวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อประเมินผลกระทบอย่างเป็นระบบ ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างอำนาจต่อรองในการรักษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2566)

2. การพัฒนาระบบ “ธนาคารข้อมูลมรดกวัฒนธรรมดิจิทัล” โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเปลี่ยนการจัดเก็บภูมิปัญญาจากวัตถุและเอกสารสู่รูปแบบดิจิทัล (Digitization) ตามมาตรฐานสากล เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลจากการเสื่อมสภาพหรือการจากไปของตัวบุคคล ระบบนี้จะเป็นคลังข้อมูลกลางที่เชื่อมโยงหน่วยงานและเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงเพื่อนำไปต่อยอดสร้างสรรค์ได้ง่ายขึ้น (ณัฐนนท์ จิริกิจนิมิต และศาสตราเหล่าอรรคคะ, 2563)

3. การยกระดับสู่ “เขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรม” โดยยกระดับพื้นที่สู่เขตวัฒนธรรมพิเศษที่ให้สิทธิประโยชน์จูงใจภาคเอกชนในการสนับสนุนประเพณีท้องถิ่น พร้อมสร้างพื้นที่ตลาด (Marketplace) รองรับสินค้าทางวัฒนธรรมตลอดทั้งปีเพื่อเปลี่ยนจากการจัดงานแบบอีเวนต์ชั่วคราวให้เป็นวิถีเศรษฐกิจที่ยั่งยืนซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่ได้มากกว่าการจัดงานในรูปแบบเดิมอย่างเห็นได้ชัด

สรุป

การขับเคลื่อนพลังทางสังคมและจัดการทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นกระบวนการทางสังคมที่สะท้อนถึงการปรับตัวอย่างมีพลวัตท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และการขยายตัวของสังคมเมือง โดยสามารถสังเคราะห์ห้วงความรู้ผ่านโครงสร้างการจัดการที่สอดคล้องกัน 3 ระดับ เริ่มจาก ระดับปัจเจก ที่มุ่งเน้นการสร้าง “จิตสำนึกแห่งสายน้ำ” และการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการลงมือทำจริง ต่อเนื่องสู่ ระดับกลุ่มและองค์กร ที่ใช้บรรทัดฐานทางสังคมและการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนเป็นกลไกในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และยกระดับสู่ ระดับเครือข่ายเชิงพื้นที่ ผ่านกลไก “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ที่ถักทอความสัมพันธ์แนวราบเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและอำนาจต่อรองให้แก่ชุมชน ซึ่งข้อค้นพบหลักชี้ให้เห็นว่า ความยั่งยืนของประเพณีท้องถิ่นเกิดจากการประสานพลังของ 5 กลุ่มพลังสังคมหลักที่มีบทบาทหนุนเสริมกัน โดยมี พลังจากชุมชน เป็นรากฐานสำคัญในการสถาปนา “อำนาจน้ำ” เพื่อกำหนดทิศทางวัฒนธรรมของตนเอง ขณะที่ ภาครัฐและท้องถิ่น ได้ปรับบทบาทสู่การเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” ในการแปลงทุนวัฒนธรรมสู่นโยบายสาธารณะ สอดรับกับ ภาคประชาสังคม ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและนิยามสิทธิทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับระบบนิเวศ โดยมี สถาบันศาสนา เป็นคลังสมองที่รักษาแก่นทางจิตวิญญาณ และ ภาคเอกชน ที่ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการตลาดเชิงวัฒนธรรม ในมิติของพลวัตการเปลี่ยนแปลง ประเพณีลุ่มน้ำตาปีได้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นผ่านการตีความใหม่ทางวัฒนธรรม ที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบทางกายภาพให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปโดยไม่ทิ้งแก่นดั้งเดิม มีการบูรณาการวิถีชีวิตสมัยใหม่สู่การเป็น ผู้ประกอบการวัฒนธรรม ที่สร้างลมหายใจทางเศรษฐกิจให้แก่ประเพณี รวมถึงการใช้ สื่อดิจิทัล เป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมข้ามรุ่นและจัดเก็บคลังข้อมูลภูมิปัญญาที่ทันสมัย แม้จะยังต้องเผชิญกับความท้าทายจากภาวะความตึงเครียดระหว่างการอนุรักษ์กับการปรับเปลี่ยน หรือข้อจำกัดเชิงโครงสร้างด้านงบประมาณรายปี และบทสรุปเชิงนโยบายได้เน้นย้ำถึงการเปลี่ยนผ่านจากการจัดการแบบชั่วคราวสู่ระบบที่ยั่งยืน ผ่านการจัดตั้งกลไกภาคประชาชนที่เป็นรูปธรรม การพัฒนาระบบธนาคารข้อมูลดิจิทัลตามมาตรฐานสากล และการยกระดับพื้นที่สู่เขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนลุ่มน้ำตาปีสามารถรักษาอัตลักษณ์และความศรัทธาดั้งเดิมให้ดำรงอยู่ได้อย่างสง่างามและพึ่งพาตนเองได้ในบริบทโลกสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กุลธิดา สมศรี. (2567). วัฒนธรรม เศรษฐกิจ Soft Power: บทบาทกระทรวงวัฒนธรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วย Soft Power. สำนักงบประมาณของรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 10(2567), 1-14.
- จำเริญ ชูสุวรรณ และประสิทธิ์ พันธวงษ์. (2562). แง่มิปัญญาเล่มแม่น้ำตาปี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และการเชื่อมต่ออารยธรรมศรีวิชัย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(8), 3805-3825.
- จินตธีร์ เกษมสุข. (2561). แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 26(50), 169-186.
- ณัฐธิดา จุมปา และคณะ. (2568). การพัฒนาผู้ประกอบการวัฒนธรรมสู่วิสาหกิจวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนย่านสร้างสรรค์เมืองเก่าเชียงใหม่. เศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจปริทัศน์, 21(1), 32-54.
- ณัฐนนท์ จิรกิจนิमित และศาสตรา เหล่าอรรค. (2563). สภาพปัจจุบันและปัญหาของคลังข้อมูลดิจิทัลมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 21(3), 144-154.
- ไทยโรจน์ พวงมณี. (2566). แนวทางการขับเคลื่อนสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลยสู่การสร้างศักยภาพและองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมพื้นที่จังหวัดเลยอย่างยั่งยืน. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 18(66), 1-10.
- พระมหาโยธิน มาศสุข และคณะ. (2566). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมประเพณีชักพระและการทอดผ้าป่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 8(3), 415-429.
- แพรวภัทรา เขียวขุ่ม และคณะ. (2568). การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาคลองเจดีย์บูชาจังหวัดนครปฐมอย่างยั่งยืนโดยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน ราชการ). วารสารสังคมศาสตร์วิจัย, 16(1), 125-142.
- มัฆวาน ภูมิเจริญ. (2567). การศึกษาประเพณีการแข่งขันเรือยาว: การปรับตัวในยุคการท่องเที่ยวเชิงกีฬา. วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา, 3(1), 16-23.
- รุ่งนภา สุวรรณศรี. (2568). ออกแบบอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ชุมชนจังหวัดนครนายก. วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์, 12(2), 1-21. <https://doi.org/10.60101/faraa.2025.275052>.
- เรียงดาว ทวะชาลี. (2568). บทบาทของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐ. วารสารกวีานพะเยา, 2(3), 24-32.
- วรพงษ์ ปลอดภัย และปณณัฏ์ ณัฐพงษ์ แสงสุวรรณ. (2568). กลยุทธ์การสร้างอัตลักษณ์แบรนด์บุคคลเพื่อการสื่อสารการตลาดดิจิทัล กรณีศึกษา “จู่ดี จารุกิตต์”. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 7(2), 118-136.
- ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ และคณะ. (2565). วัฒนธรรมชุมชนกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์, 2(2), 127-139.

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 15 พลังทางสังคม (พ.ศ. 2561-2580). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุกิจ ชัยมุสิก. (2568). บทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสาร นวัตกรรมสังคมศาสตร์, 2(3), 23-33.
- สุชีพ วรรณสุด. (2566). การสร้างความหมายใหม่ : ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนาข้าว. วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์, 10(1), 254-275.
- สุภาวดี โพธิยะราช. (2562). พลังชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อชรี กุลบุตร, ภาสกร ดอกจันทร์ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2566). รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง. Journal of Roi Kaensarn Academi, 9(4), 137-157.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: กระบวนทัศน์และนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Berceanu, B. (2024). Civic Engagement and Cultural Heritage : Lessons from the Herculane Project. Civil Szemle, 21(2), 77-90.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Raucher, G. (2013). Transformation, soul alignment, and the collective superconscious in Western esoteric wisdom. Retrieved January 10, 2026, from <https://digitalcommons.ciis.edu/founderssymposium/31>
- Smith, L. (2021). Uses of heritage. London: Routledge.
- Srisakulchairak, T. (2025). Cultural heritage conservation and management in historic districts by participatory process: A case study of Songkhla Old Town. Kasetsart Journal of Social Sciences, 46(1), 1-14.
- UNESCO. (2021). Culture & Food: The Role of Culture in Sustainable Food Systems. UNESCO France: Publishing.
- Woolcock, M. & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy. The World Bank Research Observ.